

Nationaal Park
Drents-Friese Wold

Nationaal Park
Dwingelderveld

Holtingerveld

Informatiebulletin

VELDWIJZER

'Wilde natuur' in Drents-Friese Wold: Stof voor discussies

In dit nummer

- Wilde natuur in Drents-Friese Wold: stof voor discussies
- Wachten op de wolf
- Werken aan het Holtingerveld
- Rozenkransje terug in Dwingelderveld
- Uitkijken naar zeearend
- Nieuws van project Drents-Friese Wold en Leggelderveld
- Tapuit op Aekingerzand
- Nieuw museum Frederiksoord
- Verhaallijnen voor toeristen
- Siemen Dijkstra exposeert in bezoekerscentrum Dwingelderveld
- Sprokkelwark
- Uit de agenda's

AALDRIK POT

Jaargang 5
nummer 1 – 2019
Verschijnt 2x per jaar

Het uitgestrekte Drents-Friese Wold leent zich bij uitstek voor een 'wildernis-beleving'. Een van de doelen van het Beheer- en Inrichtingsplan (2012-2022) van het Nationaal Park is om dat gevoel van oernatuur in de kern van het gebied te versterken. Over de invulling daarvan praten alle gebruikers van het gebied mee. Dat proces is in april vorig jaar gestart met twee algemene bijeenkomsten. In november waren er sessies met drie gebruikersgroepen: mountainbikers, ruiters en menbers, en wandelaars, gevolgd door een inloopbijeenkomst voor iedereen op 26 februari van dit jaar.

HD

In de sessies van april 2018 werd vooral gesproken over wat men zoal verstaat onder wilde natuur en waar die in het Drents-Friese Wold zou kunnen ontstaan. Het bleek dat beelden die men heeft bij wilde natuur behoorlijk uiteenlopen; bovendien hebben verschillende gebruikers verschillende belangen. In drie vervolgsessies in november 2018 is met drie gebruikersgroepen gesproken: de wielerverenigingen (ATB), de ruiters en menners en vertegenwoordigers van wandelaars. Met de input van deze gebruikersgroepen zijn globale kaartbeelden gemaakt voor gedeeltelijke verplaatsing en aanpassing van routes. Deze zijn gepresenteerd op de inloopbijeenkomst van 26 februari. Het basisidee is 1.500 hectare wilde natuur in te richten met minder georganiseerd, 'robuust' gebruik. Niet minder toegankelijk, maar op een andere manier. De rest, circa 5.000 hectare, blijft beschikbaar voor het 'huidige' gebruik. Dit leidt tot een kerngebied met een overgangsbied naar de zone rond de dorpen met hoogwaardige recreatieve voorzieningen.

De mountainbikers en de ruiters presenteerden elk een eigen visie op het gebruik van het nationaal park in samenhang met de wilde natuurkern. De wijzigingen in routestructuren biedt de gebruikersgroepen kansen om beter aan te sluiten bij hun wensen. Het recreatieschap Drenthe heeft een voorstel gemaakt voor het uitrollen van het wandelknooppuntensysteem in het Drents-Friese Wold.

Zoveel mensen, zoveel wensen

Op de inloopbijeenkomst liepen discussies soms hoog op: voor de een kan er niet genoeg natuur zijn – een Nationaal Park is er toch voor de natuurbescherming –, de ander maakt zich zorgen over de toegankelijkheid voor het beoefenen van zijn of haar favoriete bezigheid of de organisatie van evenementen. Weer anderen vinden dat er al voldoende natuur en stilte is. Bij de stelling dat wilde natuur een bijzondere vorm van natuurbeleving kan betekenen, konden velen zich nog geen voorstelling maken. De kaarten met de kernzone wilde natuur bleken veel mensen op het verkeerde been te zetten. Ze wekten de indruk dat die zone ontoegankelijk zou worden. Daarvan is echter geen sprake. De essentie van een nationaal park is dat de natuur er ook is voor mensen om van te genieten. De bedoeling is dat je in de kernzones vrij kunt blijven wandelen; er zullen altijd paden overblijven. Of je er ook vrij mag ruiteren was een van de vragen. Ook werden wensen geuit voor meer korte rondjes voor paardrijden, wandelen en fietsen vanuit de dorpskernen.

Vervolg

De werkgroep wilde natuur heeft alle opmerkingen en suggesties verzameld en teruggekoppeld met de gebruikersgroepen. In juni buigt de Stuurgroep Regionaal Landschap zich over de plannen. Voordat de uitvoering kan beginnen, zal ook een natuurtoets uitgevoerd moeten worden. Want ook voor natuurmaatregelen gelden de spelregels van Natura 2000. Dat realiseren van een gebied met wilde natuur een proces van jaren wordt, is iedereen inmiddels wel duidelijk...

Wie op de hoogte wil blijven van de ontwikkelingen, kan zich inschrijven voor de digitale nieuwsbrief:
www.nationaalpark-drents-friese-wold.nl/bezoekers/wilde-natuur

Het zal u niet zijn ontgaan dat de wolf in Nederland weer vaste voet aan wal lijkt te krijgen. In 2015 wandelde de eerste wolf van Nederland rond bij het Drentse Noord-Sleen. Het beest kuisde op zijn doolie gemak richting Groningen en verliet daarna Nederland weer. Vanaf dat jaar hebben velen echte of vermeende wolven in onze provincie gezien. Inmiddels is de wolf officieel terug, want minimaal één wolf is langer dan een half jaar in een territorium aanwezig, mogelijk zelfs drie! Op de Veluwe weliswaar, maar toch. Voor een wolf liggen Drenthe en de Veluwe dicht bij elkaar, aangezien het dier in korte tijd grote afstanden kan overbruggen. Het landschap van Zuidwest-Drenthe en aangrenzend Friesland lijkt erg geschikt voor de wolf. Dekking, voedsel en rust zijn drie factoren die hierin een grote rol spelen. Op de natuur kan de komst van de wolf een verrijkende invloed hebben omdat het ecosysteem wordt voorzien van een echte toppredator.

Maatregelen

Maar er zijn ook zorgen. Vanaf 2015 zijn er diverse boeren en hobbyisten geconfronteerd met doodgebeten schapen. Dat is natuurlijk uiterst vervelend. Het blijkt dat vooral rondtrekkende wolven dat gedrag vertonen. Wolven die zich gesetteld hebben zijn meer gericht op reeën en ander wild. De rijksoverheid heeft samen met de provincie een protocol voor de afhandeling van schade van deze Europees beschermde soort opgesteld. De komende drie jaar wordt alle schade door wolven vergoed, ongeacht de beschermende maatregelen die boeren hebben genomen. Wel moet eerst worden vastgesteld of de schade te wijten is aan een wolf, want er zijn veel schadegevallen bekend waar honden voor verantwoordelijk zijn. Ook erg vervelend natuurlijk. In een volgend nummer van Veldwijzer gaan we dieper in op het wel en wee van de wolf. Zo kunt u meer lezen over de gevolgen voor de natuur, over hoe het wolvendraaiboek eruitziet en wat de verwachte toekomst van de wolf in Nederland is. *Wordt vervolgd.*

Werken aan het Holtingerveld

In het Holtingerveld wordt hard gewerkt aan inrichtings- en beheermaatregelen om de natuur van het gebied weer in topconditie te brengen. Die maatregelen komen voort uit het Natura 2000-beheerplan en worden grotendeels betaald uit het Programma Aanpak Stikstof. Om zulke maatregelen op de beste manier uit voeren is kennis nodig. Kennis van bodem, water, historie en beheer. Soms is extra onderzoek nodig om die kennis te vergaren, bijvoorbeeld van de waterhuishouding. Voor het Holtingerveld komt daar nog iets heel anders bij: de erfenis van de Tweede Wereldoorlog.

Bommen en granaten

In de oorlog zijn meer bommen op het westelijk deel van het Holtingerveld gevallen dan op Rotterdam. Dat kwam doordat de Duitsers een omvangrijk vliegveld hadden aangelegd boven Havelte. De geallieerden wilden voorkomen dat dit vliegveld hun opmars in de wielen zou rijden. Veel van de munitie is in de bodem achtergebleven, vaak onontploft. Daarom moeten beheerders eerst zeker weten dat er geen scherpe munitie meer in het gebied aanwezig is voordat ze een schop in de grond zetten. Bij het herstel van de Grote Startbaan in de jaren negentig is eerst een minutieus onderzoek uitgevoerd door de Explosieven Opruimingsdienst. Daarbij kwamen meerdere kleine projectielen boven water, maar ook een vijfhonderdponder, die met veel lawaai tot ontploffing werd gebracht.

De uitvoering van de Natura 2000-maatregelen maakt dat de bodem vaak beroerd wordt. Bij het verwijderen van opslag op de heide merkten medewerkers van Staatsbosbeheer kortgeleden dat er projectielen direct onder de oppervlakte aanwezig waren. Het werk werd gestaakt. Inmiddels is er opdracht gegeven om voorafgaand aan het uitvoeren van maatregelen uit het beheerplan eerst de achtergebleven munitie in kaart te brengen en deze op te ruimen. Pas dan kunnen beheerders opgelucht en veilig aan de slag.

Water essentieel

Soms is er meer onderzoek nodig. Belangrijk voor het wel en wee van een Drents natuurgebied is kennis van de waterhuishouding. Hoe diep zit het grondwater, wat is de invloed van de vele sloten die tijdens de ontginning zijn gegraven, waar lekt water weg naar de omgeving of waar stroomt smerig water het natuurgebied in. Allemaal vragen die beantwoord moeten worden voordat je aan herstel van de waterhuishouding kunt beginnen. Op dit moment vindt onder aanvoering van Prolander een zogenaamd ecohydrologisch onderzoek plaats. Dat onderzoek vormt de basis voor de optimale inrichting van het hele Holtingerveld. Bij dat onderzoek moet ook de omgeving worden betrokken, want niemand wil dat de burens natte voeten krijgen. In de loop van 2019 zullen de eerste resultaten binnenkomen. Allereerst zullen de gegevens gebruikt worden voor de inrichting van de Ootmaanlanden aan de oostzijde van het Holtingerveld. Daar wordt gedacht aan de inrichting van een waterberging vanwege de klimaatverandering. Hier kan straks water worden opgevangen na hevige buien zodat elders geen wateroverlast ontstaat. Die inrichting zal gepaard gaan met de ontwikkeling van natuur. Daarna komt de rest van het Holtingerveld aan de beurt. *Wordt vervolgd!*

Rozenkransje terug in Dwingelderveld

Natuurherstel werpt langzamerhand zijn vruchten af. Soms zijn bijzondere soorten helaas verdwenen voordat een natuurgebied is hersteld. Dat betekent dat een natuurgebied soms een beperkte afspiegeling is van wat het ooit was. Een van de plantensoorten die door verzuring van de bodem, verruiging van de vegetatie en verdroging is verdwenen is het rozenkransje. De laatste planten stonden in het Holtingerveld, waar in 2017 nog maar één plant te vinden was. Ooit was het rozenkransje een algemene plant van heidelandschappen, maar helaas is deze soort erg gevoelig gebleken voor veranderingen van haar milieu, net zoals andere kritische soorten zoals kleine schorseneer, herfstschroeforchis en valkruid. Die laatste komt gelukkig nog hier en daar voor.

Om zeer zeldzame planten te redden is specifieke kennis nodig. Die zit in Nederland onder meer bij het instituut Science4Nature, onderdeel van de Universiteit van Amsterdam. Sheila Luijten werkt samen met Gerard Oostermeijer aan het herstel van zeldzame plantensoorten en hun leefgebied. Sheila vertelt: "Helaas was deze prachtige plantensoort in het Dwingelderveld ten onder gegaan door onder andere verzuring van de bodem. In de rest van het land is de situatie al vrijwel even precair. Daarom hebben we zaad gewonnen uit de resterende populaties, planten opgekweekt en gekruist en de zaden van die nieuwe

planten overgebracht naar het Dwingelderveld. Daar is het deelgebied Noordenveld kort geleden hersteld. De vervuilde bovenlaag van de bodem is weggehaald en de waterhuishouding hersteld. Bovendien is de verzuurde bodem als het ware gerepareerd door lokaal kalk toe te voegen. Eind 2017 hebben we ongeveer zeventuizend zaden gezaaid. In 2018 konden we 124 levenskrachtige planten vinden. Ondanks de droge zomer waren er in de herfst nog 101 planten over die de extreem droge zomer hadden overleefd. Die 101 planten hebben bewezen dat ze een stootje kunnen verdragen. Het resultaat lijkt gering, maar is in feite een grandioos succes. Je hebt nu eenmaal veel zaad nodig om weer een populatie aan de gang te krijgen. Het betekent ook dat natuurherstel werkt. De planten waren er vanzelf niet meer gekomen, daarvoor zijn er veel te weinig planten in Nederland overgebleven. Dat moet je soms overstappen op een compleet onorthodoxe methode om een levensgemeenschap te herstellen. De Drentse natuur is dat meer dan waard!"

De zeearend in het Dwingelderveld

De vliegende deur, zo wordt de zeearend wel genoemd. De grootste roofvogel van ons land – vleugelspanwijdte bijna tweeënhalve meter – is aan een opmars bezig. In de jaren tachtig van de vorige eeuw werd nog overwogen om zeearenden uit te zetten. Dat was gelukkig niet nodig. Het beest vestigde zich geheel en al zelfstandig in de Oostvaardersplassen. Vervolgens spreidde de soort zich uit over een aantal andere topnatuurgebieden zoals het Lauwersmeergebied, de Wieden en recent bij het Zuidlaardermeer, allemaal Natura 2000-gebieden. Er werd de laatste jaren heel af en toe weleens een zeearend in het Dwingelderveld gezien, maar in 2018 was het pas echt prijs.

Vorig jaar dook de zeearend regelmatig op in het Dwingelderveld en omgeving. In totaal zijn er minimaal 42 waarnemingen bekend geworden. Daarvan 28 in het Dwingelderveld zelf, elf in het voorjaar en zeventien in het najaar. Vier keer werd de zeearend gemeld uit het aangrenzende beekdal van de Ruiner Aa. Uit de verdere omgeving (Holtigerveld, Drents-Friese Wold, Boerenveense Plassen) stammen ook nog zeker tien waarnemingen. Veel waarnemingen hebben betrekking op een bijna volwassen exemplaar. Dat is te zien aan de staart, die nog net niet helemaal wit is zoals bij een volwassen beest. Maar er zijn ook waarnemingen van een jong dier met een nog helemaal bruine staart. Het heeft er dus alle schijn van dat

twee zeearenden regelmatig in de regio bivakkeren. Een zeearend is mobiel en is bij wijze van spreken met een paar vleugelslagen al in het volgende natuurgebied. In het Dwingelderveld worden de vogels het meest in het oostelijk deel gezien. Het is mogelijk dat de zeearenden onregelmatig in deze hoek van het gebied overnachten.

Ondanks de droogte

Doordat veel vennen en plassen door de kurkdroge zomer waren drooggevallen had het Dwingelderveld het laatste halfjaar van 2018 aanzienlijk minder prooiaanbod voor de zeearend dan normaal. Dat bleek uit onder andere uit de maandelijkse watervogeltellingen. Ook de winterganzen konden op veel plaatsen niet meer terecht; ze sliepen geconcentreerd op de Davidsplassen en de Benderse plassen. Door de regenval in december hebben ze zich in het vervolg van de winter weer over het hele gebied verspreid. Dat is natuurlijk gunstig voor een toppredator als de zeearend. Eind 2018 waren er veel waarnemingen en ook de eerste maanden van 2019 ging het erg goed. Of de zeearend zich hier gaat vestigen is afwachten. Maar kijk eens wat vaker om u heen als u weer in het Dwingelderveld bent, want misschien zeilt de vliegende deur bij u langs!

Artikel gebaseerd op gegevens van Joop Kleine, Hans Dekker en diverse vrijwilligers.

Nieuws over het project Drents-Friese Wold & Leggelderveld

Kinderen planten bomen in Oude Willem

In de Oude Willem is het afgelopen jaar flink wat veranderd. Door verschillende maatregelen wordt ingezet op een verbetering van de natuurkwaliteit en het verhogen van de grondwaterstand. De Oude Willem verandert van landbouwgrond in meer uitdagende natuur. Er ontstaan geleidelijke overgangen tussen bos en grasland, aantrekkelijk voor veel planten en dieren. Om de natuur een handje te helpen om die geleidelijke overgangen te creëren, worden er bomen en struiken geplant.

De bomen zijn geplant op de landelijke boomfeestdag op woensdag 13 maart. Een mooie gelegenheid om ruim zestig kinderen uit de omgeving mee te laten helpen aan het vergroten van de natuurkwaliteit en de beleving van de Oude Willem.

Naast het bomen planten hebben de kinderen een educatief bomenkwartet gespeeld, een initiatief van IVN.

Nieuwe fietsroute langs de vijf deelgebieden

De komende jaren kunnen fietsliefhebbers genieten van de ontwikkelingen in de vijf deelgebieden van het project LIFE Going up a level. Er is een fietsroute van 40 kilometer gemaakt die langs alle vijf plekken voert. Vanaf de zomer is de routefolder verkrijgbaar bij de gastheren en de informatiecentra. De fietsroute maakt gebruik van het nieuwe fietspad dat aangelegd gaat worden door de Oude Willem. Naar verwachting is dat nog voor de zomer gereed.

Op de kaart in de folder staan de deelgebieden aangegeven met uitleg over de werkzaamheden, de ontwikkelingen en de bijzondere natuur. Er kan een verkorte route van 25 kilometer worden gefietst. Deze verkorte variant doet het Leggelderveld niet aan.

De route wordt ook opgenomen in de IVN routes app. Deze app biedt u nog meer informatie en beleving met beeld en geluid. U kunt de IVN routes app gratis downloaden via Google Play of de App store.

Lezing en excursie 'Nieuw leven'

Op dinsdagavond 7 mei geeft Hans Dekker in het Buitencentrum in Appelscha onder het motto 'LIFE: nieuw leven!' een lezing over de aanpak van het gebied, met nadruk op de ontwikkelingen in de vennen en veentjes. Tijd: 19.30 uur tot 21.30 uur. Toegang gratis.

Aan de lezing is ook een excursie gekoppeld. Deze vindt plaats op woensdag 15 mei van 13.00 tot 15.00 uur.

De startlocatie wordt bekend gemaakt na aanmelden.

Aanmelden voor lezing en/of excursie bij het Buitencentrum, tel. 0516 - 46 40 20 of e-mail: drentsfriesewold@staatsbosbeheer.nl

Veldsymposium LIFE

Wegens grote belangstelling in de voorgaande jaren wordt ook dit jaar een veldsymposium georganiseerd. Op vrijdag 13 september kunnen belangstellenden mee op excursie. Op verschillende plekken krijgt u informatie over de werkzaamheden die hebben plaatsgevonden en met welk doel die zijn uitgevoerd. Omdat dit jaar alle werkzaamheden afgerond worden, laten we u dit jaar kennis maken met alle vijf deelgebieden. Houd de datum alvast vrij in uw agenda. Het programma wordt te zijner tijd bekend gemaakt.

Rudy van Diggelen onderzocht leefgebied veenvlinders

DROSERAVEEN, LEO NORDA,
UNIVERSITEIT VAN ANTWERPEN

Bos beschermt vennen tegen stikstof

Veentjes in Drenthe zijn de enige plekken in Nederland waar een paar zeldzame veenvlinders nog voorkomen, maar ook hier dreigen ze te verdwijnen. We hebben het over veenhooibeestje, veenbesblauwtje en veenbesparelmoervlinder. In opdracht van een aantal partijen, waaronder terreinbeheerders en de provincie Drenthe, onderzocht professor Rudy van Diggelen van de Universiteit van Antwerpen (als bioloog opgeleid in Groningen) wat er gedaan kan worden om deze vlinders te behouden. De overmatige toevoer van stikstof blijkt het voornaamste probleem. Opvallende conclusie: bos rond vennen versterkt dat probleem niet, maar biedt juist bescherming.

Van Diggelen en zijn medewerkers onderzochten veentjes en vennetjes waar de vlinders nog leven of waar ze ooit voorkwamen, niet alleen in Drenthe maar ook bijvoorbeeld in Brabant. Als vergelijkingsgebied dienden de Ardennen. 'Daar komen de vlinders nog volop voor en zijn de populaties min of meer stabiel', vertelt Van Diggelen. 'De aanvoer van stikstof is daar ook veel en veel kleiner.' Een aanwij-

zing voor de oorzaak, en het onderzoek bevestigde dat vermoeden. 'De vlinders hebben goed ontwikkeld hoogveen nodig met veenmossen en veenbes, dat zijn de voedselplanten voor de rupsen en de vlinders. Als er te veel stikstof beschikbaar is, worden deze planten verdrongen door andere, sneller groeiende planten zoals pijpenstrootje. Net als heide kunnen dus ook veentjes vergrassen. Drenthe is de enige plek in Nederland waar nog mooie hoogveentjes te vinden zijn.'

Membranen

De onderzoekers maten de hoeveelheid stikstof in de veentjes met een soort membranen die stikstof binden. 'Die zijn ontwikkeld door een bedrijf in Canada. Daar stuurden we ze ook naartoe om de uitkomsten te analyseren', vertelt Van Diggelen. Verder werden onder meer verzuring, bladval (met behulp van tuinafvalzakken in het veen), temperatuur, verdamping en windsnelheid gemeten, dat alles op verschillende afstanden van de rand tot de kern van het veen.

Bos als buffer

'Het idee was dat bomen rond veentjes stikstof invangen, die vervolgens met de afvallende bladeren en naalden in de veentjes terecht komt en daarmee extra toevoer vormt. Uit ons onderzoek bleek dat dit effect minimaal is, twintig meter uit de rand is er niets meer van te merken. Het bleek eerder omgekeerd te liggen: het bos vormt een soort buffer tegen de stikstoftoevoer. Het bos buffert daarnaast ook in andere opzichten. Het dempt de temperatuurschommelingen en vooral: het breekt de wind, waardoor er minder water verdampt uit de veentjes en de waterstand er stabiel is dan in veentjes in open landschap. En dat is positief voor de veenmossen en andere veenplanten.'

VEENBESPAELMOERVLINDER, HD

Belangrijke informatie voor beheerders: het kan hen helpen om goed onderbouwde beheerkeuzes te maken. 'Het kan om andere redenen wenselijk zijn om bomen rond vennen te verwijderen, maar voor deze vlinders is dat juist niet het geval.' Of de beheerders het tij kunnen keren is de vraag. Van Diggelen: 'De stikstofdepositie was in Drenthe altijd veel lager dan in de rest van het land, maar terwijl de depositie elders afneemt, neemt ze in Drenthe juist toe. Een zorgelijke ontwikkeling voor de veentjes en hun vlinders.' Hoe hun toekomst eruitziet? 'Laten we er het beste van hopen.'

Relatie met herstel vennen in Life-project

In het kader van het Life-project zijn in het Drents-Friese Wold diverse vennen hersteld, vooral indirect (door maatregelen voor hogere en meer stabiele waterstanden), maar in sommige gevallen ook direct (door gerichte maatregelen aan de vennen zelf, onder andere in Berkenheuvel). De kennis die in dit nieuwe onderzoek is opgedaan, kan leiden tot een nog gerichtere beheer en betere inrichting van vennen op detailniveau. Het onderzoek is gedaan aan diverse veentjes in heel Drenthe, maar met nadruk op de Natura 2000-gebieden in Zuidwest-Drenthe: Drents-Friese Wold, Dwingelderveld en Holtingerveld. Juist in deze gebieden dragen overheid en terreinbeheerders een verantwoordelijkheid voor het voortbestaan van zeldzame diersoorten die in de veentjes voorkomen, waaronder de veenvlinders, maar ook bijvoorbeeld libellen en mieren.

De onderzoeksresultaten worden deze zomer gepresenteerd. Informatie zal te vinden zijn op de website van de provincie: www.provincie.drenthe.nl.

Willem Urlings: 'Trots en verwondering'

De veranderingen in met name het gebied van de Oude Willem worden nu echt zichtbaar. Het grove werk is nagenoeg gedaan, de kranen verdwijnen weer, de loop van het water verandert, de Tilgrup watert niet meer in hoog tempo af, de verschraling van de voormalige landbouwgebieden wordt zichtbaar, de fosfaten verliezen hun kracht, de heide steekt her en der de eerste kopjes op.

In de loop van dit jaar zijn de aanpassing van de Oude Willemsweg en de verlegging van het fietspad de meest zichtbare klussen.

In september wordt een tweedaags symposium gehouden om zowel buitenlandse deskundigen als betrokken organisaties bij het LIFE project 'Going up a level' te informeren, kennis uit te wisselen en de effecten te laten zien van al die maatregelen.

Het project vervult me met trots en verwondering. Trots vanwege de tomeloze inzet van alle werkers en verwondering over het vermogen van de mens steeds weer opnieuw deze landschapspareel te behouden en te revitaliseren.

Het is aan de toekomstige generaties hoe we als samenleving met een duurzaam beheer de natuur volop kansen geven.

Willem Urlings, voorzitter bestuurscommissie Oude Willems

Aekingerzand herbergt laatste tapuiten van het binnenland

Bioloog Stef Waasdorp van Stichting Biosfeer probeert eigenhandig de populatie van de tapuit op het Aekingerzand in stand te houden. Het is de laatste nog levensvatbare populatie in het binnenland van een van de sterkst bedreigde broedvogelsoorten van Nederland. Zijn inspanningen hebben resultaat, maar er is één groot probleem waar hij geen vat op heeft: recreanten die buiten de paden gaan. Een praktijkvoorbeeld van de schade die de natuur kan lijden als mensen zich niet aan de regels houden.

Tekst: Stef Waasdorp

De tapuit is een van de meest karakteristieke vogels van het Aekingerzand. In het broedseizoen zijn tapuiten te zien op de toppen van de heuvels en rennend over de korte vegetatie op jacht naar insecten. De tapuit komt nog maar op een paar plekken in Nederland voor. Liefst tachtig procent van de nog maar 250 overgebleven broedparen is in de kustduinen te vinden. In het binnenland is het nagenoeg over en uit met de tapuit..

In 2007 zaten er nog 50 broedparen op het Aekingerzand. De rest van Drenthe liep toen al leeg, anno nu is slechts een enkel geïsoleerd paartje overgebleven. Maar ook op het Aekingerzand kreeg de soort het zwaar, waardoor er in 2013 nog slechts 13 broedparen overbleven. Dat was voor mij het moment om actief in te grijpen en de nesten te gaan beschermen tegen predatie. Onder andere door het gekelderde aantal konijnen was er voor roofdieren te weinig voedsel beschikbaar, waardoor ineens veel tapuitenvrouwtjes van hun nesten werden geroofd. Met behulp van gaas bleken de nesten goed te beschermen. De tapuit broedt namelijk in holen onder de grond. Dat kunnen oude konijnenholten zijn, maar in dit gebied zitten ze vaak in ingerotte stronken van bomen die in het verleden zijn afgezet. Omdat nagenoeg alle jongen na hun overwintering in Afrika terugkeren naar hun geboortegrond is het effect van de nestbescherming snel te merken: de populatie was in 2017 alweer opgekrabbeld tot 37 paar!

Hoop op herbevolking

Het doel is om deze populatie stabiel te houden en te laten groeien. Hopelijk kunnen van hieruit dan ook weer naburige terreinen herbevolkt worden, zoals het Dwingelderveld en het Holtingerveld. De eerste tekenen zijn er al dat individueel gemerkte vogels vanuit het Aekingerzand zich daar proberen te vestigen. Helaas kwamen er in 2018 maar 28

vrouwtjes terug, vermoedelijk door slechte omstandigheden op de trekroute of in het winterverblijf in Afrika. Dat komt eens in de zoveel jaar voor, maar zolang de omstandigheden voor de tapuit hier gunstig zijn kan de populatie dat wel aan. In 2019 worden zo'n 35 vrouwen terug verwacht. Het stabiele weer en bescherming van de nesten hebben in 2018 voor veel uitgevlogen jongen gezorgd.

Probleem recreatie

Helaas zijn predatie, klimaatsverandering en weersomstandigheden niet de enige uitdagingen waarmee de tapuit te maken heeft. In toenemende mate vormt ongestuurde recreatie een probleem voor alle broedvogels in het gebied. Helaas kost dit jaarlijks ook een aantal tapuitennesten en aangezien het gebied steeds drukker wordt, is dit misschien wel de grootste hindernis voor het behoud van deze soort. Ongestuurde recreatie is vanuit vogelperspectief bekeken onvoorspelbare recreatie. De recreanten op de aangegeven ATB-routes, wandelroutes, ruiterroutes en fietspaden en op het open zand geven weinig problemen. Die dienen zich aan wanneer er evenementen worden georganiseerd in het broedseizoen, of wanneer mensen zich buiten de paden begeven of te lang op één plaats blijven die daar niet voor bestemd is (vaak zonnend op oude stuifzandheuvels). De broedvogels denken een rustig plekje te hebben gevonden om hun jongen groot te brengen maar komen ineens bedrogen uit. Door de onverwachte menselijke activiteit durven ze niet terug te keren naar hun nesten. Dit leidt er helaas nogal eens toe dat nesten worden verlaten. Recreanten die zich buiten de paden begeven hebben ook al menig nest vertrapt of holtes doen instorten waar tapuiten in broedden. Eigenlijk is het elke maandag na feestdagen of evenementen weer afwachten wat de schade is. Vandaar mijn verzoek om u te houden aan de minimale regels van dit gebied, waarvan op de paden blijven de belangrijkste is. Samen geven wij de doorslag of deze soort kan blijven voortbestaan, of voorgoed verdwijnt.

Nieuw museum: De Proefkolonie

Op weg naar de benoeming tot werelderfgoed komen de Koloniën van Weldadigheid steeds meer tot leven. Nieuwe toeristische voorzieningen maken een bezoek aan de voormalige Koloniën in en rond Zuidwest-Drenthe steeds aantrekkelijker. Zo opent op 1 mei Museum De Proefkolonie in Frederiksoord haar deuren. Je gaat er tweehonderd jaar terug in de tijd, treedt in de voetsporen van de eerste kolonisten en ervaart hun verhaal via een unieke multimediale tijdreis.

Het is 1818 en Nederland staat er beroerd voor. Napoleon heeft ons land als 'Koninkrijk der Armen' achtergelaten. De sociaal bewogen generaal Johannes van den Bosch komt als redder in nood met een ambitieus plan om de armoede in ons land te bestrijden door de stichting van landbouwkoloniën.

Dit is het begin van de invloedrijke geschiedenis van de Maatschappij van Weldadigheid. Als eerste wordt de Proefkolonie Frederiksoord opgericht. Op deze plek in Zuidwest-Drenthe staan 52 boerderijtjes klaar om de arme stedelingen te ontvangen. Hier kunnen ze op werk en onderdak rekenen. De kinderen gaan er verplicht naar school en er is een eigen ziekenfonds. Er komen kerken, winkels, scholen en zelfs rustoorden. Met deze sociale voorzieningen loopt de Maatschappij van Weldadigheid tachtig jaar vooruit op de rest van Nederland; ze kan daarmee gezien worden als de bakermat van onze verzorgingsstaat.

Zie, beleef, verwonder

In het museum stap je binnen in de stadse achterbuurten van toen. Je ruikt de armoede en voelt de ellende. Een film laat zien hoe de eerste kolonisten na een zware reis arriveren in hun nieuwe paradijs. In de expositieruime ontdek je wat er terechtkomt van de ambities van Van den Bosch. Hier wordt duidelijk hoe zijn tot op de cent doorgerekende plannen botsen met de weerbarstige praktijk. Tenslotte krijg je antwoord op de vraag hoe het de landbouwkoloniën van de Maatschappij van Weldadigheid is vergaan en maak je kennis met de unieke materiële erfenis van dit sociale experiment.

Vanuit het museum nodigen diverse wandel- en fietsroutes vervolgens uit om de bijzondere historische erfenis terug te vinden in het landschap. Je gaat op ontdekkingstocht langs de koloniehuisjes, het kerkje, de mandenmakerij en de bos- en tuinbouwschool. Er gaat een wereld voor je open!

Kijk voor openingstijden en tarieven van Museum De Proefkolonie op www.proefkolonie.nl

Meer informatie over te bezoeken attracties, routes, overnachtingsmogelijkheden etc.: www.welkomtoenwelkomnu.nl

De Koloniën in deze streek zijn Frederiksoord, Wilhelminaoord, Boschoord en Willemsoord. Meer informatie over alle Koloniën van Weldadigheid in Nederland en Vlaanderen is te vinden op www.kolonienvanweldadigheid.eu

Zuidwest-Drenthe leest als een buitengewoon boek

In de driehoek Drents-Friese Wold-Dwingelderveld-Holtingerveld vind je een schat aan verhalen. Over prehistorische hunebedden, adellijke havezaten, sporen uit de oorlog, de bijzondere geschiedenis van de Maatschappij van Weldadigheid en veel meer. Je kunt dit landschap lezen als een boek. Een buitengewoon boek, dat in verschillende hoofdstukken de geschiedenis van de ijstijd via de bronstijd tot de dag van vandaag in beeld brengt. Genoeg te ontdekken dus voor bezoekers, maar hoe weten zij de verhalen te vinden? Vanaf komend seizoen helpt een nieuwe toeristische kaart ze daarbij. Op de kaart zijn een paar verhaalthema's en de hoogtepunten die daarbij horen overzichtelijk te vinden.

Het verhaal van de oorlog

Een van de verhaallijnen is die van de donkere oorlogsjaren. De geschiedenis van de Tweede Wereldoorlog staat in het Drentse landschap geschreven. Zo heeft ze het aanzicht van het Holtingerveld ingrijpend veranderd. In september 1942 begonnen de Duitsers met de aanleg van een militaire vliegbasis, de Fliiegerhorst Havelte. In het landschap zijn nog veel sporen hiervan te vinden, zoals kraters van de geallieerde bommen, een stuk smalspoor, openluchthangars en de oude startbaan, die nu een waar orchideeënparadijs is geworden.

In de bossen bij Diever in het Drents-Friese Wold ligt het onderduikershol 'Wigwam'. Het dankt zijn naam aan verzetsman Fokke Hessels, die gek was op indianenverhalen. Soms zaten in dit hol wel twintig vluchtelingen tegelijk verstopt. Met de muffe, vochtige aardegeur in hun neus verschuilden ze zich dicht op elkaar gepakt in het donker voor de Duitsers. Verborgen onder de zandheuvel werden in dit hol ook verzetsplannen gesmeed. Zo werd hier de overval op het distributiekantoor van Dwingeloo voorbereid.

Een stuk verderop in Herinneringscentrum Westerbork komen de verschrikkingen van de Tweede Wereldoorlog heel erg dichtbij. Kamp Westerbork was een 'Durchgangslager' op de Drentse heide. Een plek met een ogenschijnlijk gewoon dagelijks leven, waarbij elke dinsdag met het vertrek van een deportatietrein die hoop de grond in werd geboord. Hier komen de verhalen van weggevoerde Joden, treinbestuurders, burens en kampbewakers tot leven.

Kaart als startpunt

Deze en andere verhaalthema's zijn terug te vinden op de nieuwe toeristische kaart, die verkrijgbaar is bij Toeristische Informatie Punten, informatiecentra en ondernemers. De verhaallijnen doen relevante locaties aan, maar de kaart is slechts het startpunt voor de bezoeker. Op de specifieke locaties gaat het verhaal verder: bijvoorbeeld bij een ondernemer die meer gedetailleerde informatie geeft of bij een informatiepunt in het veld.

Expositie in bezoekerscentrum Dwingelderveld

Siemen Dijkstra's liefde voor het landschap

Vanaf 24 april is in het bezoekerscentrum van het Dwingelderveld aan de Benderse in Ruinen een expositie te zien van tekenaar en graficus Siemen Dijkstra uit Dwingeloo. Hij is vooral bekend van zijn kleurenhoutsneden van landschappen, vaak in zijn eigen omgeving. Aan de tentoonstelling zijn twee excursies gekoppeld, waarin Siemen zijn kijk op het landschap van het Dwingelderveld zal uitdragen en de deelnemers op cultuurhistorische bijzonderheden zal wijzen.

Siemen Dijkstra is een kind van de streek. Hij groeide op in Pesse en woont en werkt al bijna dertig jaar in Dwingeloo, waar hij sinds twintig jaar ook zijn eigen galerie heeft. "Vanuit Drenthe overzie ik de wereld", zegt hij met lichte zelfspot. Zijn 'natuurlijke achtertuin' is het Dwingelderveld, waarvan hij veel tekeningen en prenten maakte. Een bescheiden selectie daarvan zal in het bezoekerscentrum te zien zijn. Maar er komt ook een voorproefje van het grote project waar Siemen mee bezig is: een boek over het landschap van Drenthe. "Maar nu eens niet de natuurgebieden, die paar postzegeltjes die bij de gratie Gods gespaard zijn, maar juist het ontginningslandschap daaromheen. Als je daar doorheen fietst, vraag je je vaak af: wat is daar nog Drents aan? Waar ligt nou de ziel van Drenthe? Daar ben ik naar op zoek."

Snelle veranderingen

"Ik maak het boek vanuit een sterk gevoel van urgentie, verontrusting ook. Vooral de laatste vijf jaar gaan de veranderingen naar mijn idee heel snel. De steeds intensievere melkveehouderij, de lelieteelt die sterk toeneemt, de velden met zonnepanelen. Ik begrijp de boeren wel die daarvoor kiezen: lelies en zonnepanelen leveren veel meer op dan de gewone landbouwgewassen. Al dit soort ontwikkelingen is

geldgedreven, en het landschap is altijd weer de dupe. Daar word ik af en toe wel moe van."

Onmogelijke taak

"Maar ik wil niet de nostalgicus uithangen. Ik leg de veranderingen in het landschap vast. Ik wil de wereld om me heen nog kunnen begrijpen om me er een beetje in thuis te voelen." Het hoort bij zijn zelfgekozen rol als 'archivaris van landschappen'. "Het landschap is mijn alles. Ik ben van kinds af aan met het landschap bezig geweest. Als kunstenaar zoek ik naar de ziel van een plek, ik wil me opgenomen voelen in het landschap. Als dat lukt verdwijnt de tijd, dan wil ik er letterlijk in opgaan. Wat ik overigens niet doe, want ik ga 's avonds wel weer gewoon naar huis."

"Soms vind ik het vervelend dat andere mensen heel andere ideeën hebben over dat landschap waarin ik mij thuis probeer te voelen, maar ik snap het wel. Ik heb mezelf ook een onmogelijke taak gesteld. Maar het komt wel voort uit betrokkenheid bij het landschap. Dat is ook wat ik in excursies probeer over te brengen."

De expositie is van 24 april tot en met 31 oktober te zien in het bezoekerscentrum. Naast de geëxposeerde werken zal er ook een videopresentatie van Siemens vele andere tekeningen en prenten van het Dwingelderveld te zien zijn. Op zaterdag 18 mei leidt Siemen een wandelexcursie en op zaterdag 21 september een fietsexcursie door het Dwingelderveld en het aangrenzende beekdal van de Ruiner Aa. Beide excursie starten om 11.00 uur en hebben het bezoekerscentrum als vertrek- en aankomstpunt. Meer informatie: tel. 0522-472951. Opgave via www.natuurmonumenten.nl

Sprokkelwark

Nieuw: Boswachterslab

Op 1 april is in Buitencentrum Drents-Friese Wold het Boswachterslab geopend, een prachtige doe- en ontdekruijnte voor kinderen in de vorm van een werkkamer van de boswachter. Twee leerlingen van groep 8 van OBS De Riemsloot openden samen met Herman Slot van Staatsbosbeheer het lab.

NICO DRIESSEN

Wildernisdag Drents-Friese Wold

Op zondag 16 juni 2019 vindt voor de derde keer de Wildernisdag van Staatsbosbeheer en Nationaal Park Drents-Friese Wold plaats bij Buitencentrum Drents-Friese Wold. Op de doe- en ontdekmarkt maakt u kennis met alle aspecten van de wildernis in Nationaal Park Drents-Friese Wold. In dit gebied krijgt wildere natuur meer ruimte. De hand van de mens wordt steeds minder zichtbaar. Nu al kunt u volop genieten van verstilde plekjes, eindeloze vergezichten en vele bijzondere planten en dieren. De dag staat volledig in het teken van wilde natuur, met tal van uitdagende activiteiten voor jong en oud. Leer spoorzoeken, vuur maken, zelf pijl-en-boog maken, uit de natuur eten, meedoen aan een wildernisocht en nog veel meer. De Wildernisdag duurt van 11.00 tot 16.00 uur en is gratis toegankelijk voor iedereen.

Nieuwe activiteit Poort Holtingerveld: Dierenvriendjespad

Kom je ook spelen in de natuur? Samen met de Dierenvriendjes van Staatsbosbeheer ga je op ontdekkingstocht en beleef je avonturen rondom het infocentrum en de schaapskooi. Je krijgt een spel mee met een aantal opdrachten. Zoek met de kleurenwijzer naar takjes voor een vogelnest, loop als een eend of spring als een kikker. Kwaak, kwaak!

Deze speurtocht is speciaal bedoeld voor kinderen van 3 tot 6 jaar. Onder begeleiding van hun ouders of oudere broertjes en zusjes maken ze een rondwandeling over het terrein. Het benodigde rugzakje met inhoud kunnen de deelnemers ophalen in het informatiecentrum. Kosten: € 2,50 per kind. Duur: circa anderhalf uur.

INEKE VAN OS

Nieuw kunstwerk N381 bij Appelscha

Langs de N381, de rijksweg van Drachten naar Emmen, ter hoogte van de Oude Willem komt vanaf deze zomer een kunstwerk te staan dat verwijst naar het gebied dat de automobilist passeert. Bij de herinrichting van de weg is ernaar gestreefd de landschappelijke kwaliteiten en identiteit van het gebied waar de weg doorheen loopt herkenbaar te maken. Het kunstwerk, gemaakt door Frank Havermans, levert daar een bijdrage aan. In het kunstwerk komen het graven van sloten met een taludbak, zwart-wit gestreepte grenspaaltjes en natuur samen.

FRANK HAVERMANS

Agenda

Buitencentrum Drents-Friese Wold

Zondag 16 juni

Vaderdagtip: kom naar de Stoere Wildernisdag!

Gezellige doe- en ontdekmarkt voor jong en oud die bol staat van wildernisactiviteiten.

11.00-16.00 uur.

Wo 1 mei, zo 9 jun, zo 21 jul, zo 4 aug, zo 15 sep, di 22 okt, zo 24 nov en zo 15 dec

Welkom in het nieuwe Boswachterslab van het Buitencentrum

Elke maand is er op woensdagmiddag een leuke en leerzame doe-activiteit voor kinderen.

Bezoekerscentrum Dwingelderveld

Zondag 12 mei

Wilde Bloemen Markt

Kom gezellig langs tijdens deze kleinschalige markt met heel veel bloemen, planten, zaden en lekkertijen geïnspireerd op bloemen.

12.00-16.00 uur

Iedere zondag

Wandeling met de boswachter

Wandel mee met een gids van Natuurmonumenten in het Dwingelderveld en ontdek wat er allemaal groeit en bloeit. Bij terugkomst staat er een lekkere kop koffie of thee voor je klaar.

14.00-16.00 uur. Vooraf aanmelden: www.nm.nl/bcdwingelderveld

Beste lezer,

Zoals in een eerder nummer gemeld, waren er de laatste tijd problemen met de bezorging van Veldwijzer in de regio Drents-Friese Wold. Post NL stopt deze zomer met huis-aan-huisbezorging van (ongeadresseerde) overheidspost. Voortaan ontvangt u Veldwijzer geadresseerd aan 'de bewoners van dit adres'. Daarmee zouden de problemen met de bezorging opgelost moeten zijn. Mocht blijken dat desondanks nog steeds niet iedereen Veldwijzer ontvangt, dan horen wij dat graag.

Buitencentrum Drents-Friese Wold

Terwisscha 6a
8426 SJ Appelscha
0516 - 464020

Bezoekerscentrum Dwingelderveld

Benderse 22
7963 RA Ruinen
0522 - 472951

Poort Holtingerveld

Van Helomaweg 14
7971 PX Havelte
0521 - 342155

Websites

www.np-drentsfriesewold.nl
www.np-dwingelderveld.nl
www.holtingerveld.nl
www.regionaalandschap-drenthe.nl

Twitter

@NationaalParkDF
@Dwingelderveld
@BCDwingelderveld
@NaarBuiten_DF

Facebook

www.facebook.com/gastherendfw
www.facebook.com/dwingelderveld

Instagram

[bezoekerscentrumdwingelderveld](https://www.instagram.com/bezoekerscentrumdwingelderveld)

Colofon

Redactie

Henk van den Brink (eindredactie),
Hans Dekker, Nico Driessen, Mariet
Keuning, Hans Kruk, Monique Pas,
Catrien Scholten, Axel Wiewel, Paulien
Zomer

Redactieadres

Secretariaat Regionaal Landschap,
Postbus 122, 9400 AC Assen
0592 - 36 55 55
dwingelderveld@drenthe.nl
drents-friese-wold@drenthe.nl

Grafische vormgeving

Provincie Drenthe

Veldwijzer

Veldwijzer is een periodieke uitgave met nieuws en achtergronden van Nationaal Park Drents-Friese Wold, Nationaal Park Dwingelderveld en Oerlandschap Holtingerveld. Het blad verschijnt twee maal per jaar, wordt huis aan huis bezorgd rond de gebieden, en is verkrijgbaar in de bezoekerscentra van Natuurmonumenten en Staatsbosbeheer.

Oplage: 25.500.

© Stuurgroep Regionaal Landschap Drents-Friese grensstreek 2019

Teksten van dit informatiebulletin mogen gebruikt worden voor niet-commerciële doeleinden, onder vermelding van de bron.

